

UMĚNÍ DAROVAT

THE ART OF GIVING

Vážení čtenáři,

vítejte u dalšího dílu Umění darovat, tentokrát zaměřeného na filantropii v oblasti životního prostředí. V dokumentárním filmu Kiss the Ground stojí na hranici dvou polí kdesi v Severní Dakotě farmář, který na své půdě hospodaří ekologicky. Po levé ruce je jeho pole, zelenající se, téměř neorané, chemií neošetřované a osévané s ohledem na přírodu. Po pravé ruce je pole jiného farmáře. Konvenčně využívané, orané, kropené chemií – a vyprahlé, s půdou ztvrdlou na kámen. Je to silný moment filmu. Farmář vysvětluje, že vlastně jen pochopil, že to on musí respektovat, co půda potřebuje, aby prospívala, nikoliv naopak.

Následující stránky necílí na to vyvolat v někom pocity beznaděje. Chtěli bychom jimi naopak říci, že se ukazuje, že mnoho důsledků klimatických změn může vyřešit, začneme-li se zajímat o půdu. To zvládne úplně každý. Stačí, začneme-li se zamýšlet nad tím, kde rostlo a případně žilo to, co máme na talíři. Odkud k nám přijely potraviny, které máme v lednici a jak jsou zabalené. „Buďte změnou, kterou si přejete vidět“ je nejpoužívanější citát Mahátmy Gándhího. Je platný i v případě návratu života do půdy.

Přejeme vám inspirativní čtení
Redakce Umění darovat

Zadržme vodu!

Sdružení Živá voda se už šestnáct let zabývá zadržováním vody a jejím navrácením do krajiny především revitalizací toků a niv. Krajinu, která byla v minulosti odvodněna pomocí meliorací, napřimováním toků a těžkou zemědělskou technikou, je přitom možné systémově revitalizovat do té míry, že dokáže zmírňovat dopady střídaní sucha a povodní. Sdružení vytvořilo koncept Živá krajina, sadu postupů, jak plošně vrátit vodu do krajiny pomocí revitalizace toků, obnovy mokřadů, zatravnění údolnic, změny způsobů hospodaření na polích. Proškolený dobrovolník na základě konceptu dokáže analyzovat a revitalizovat konkrétní krajinu. Sdružení už proškolovalo 60 lokálních koordinátorů a na platformě Donio právě pořádá sbírku, z níž bude financovat školení další vlny koordinátorů. Více na donio.cz/ZivaVoda

Žabák a lípy

Nadace Via nabízí možnost požádat si o komunitní grant ke zvelebování krajiny a zadržování vody v krajině v rámci programu Živá komunita. Takzvané

rychlé granty mají podpořit aktivitu lidí, kteří chtějí změnit místo, v němž žijí, k lepšímu. Díky rychlému grantu se například podařilo lidem z Lysé nad Labem zachránit místní mokřad Žabák. Původně měl ustoupit areálu Svět záchranářů. V Českých Velenicích se zase lidé postavili proti maximální obnově stoleté jírovcové a lípové aleje, což v praxi znamená likvidaci asi 340 vzrostlých stromů. Místní zastánci současného stromořadí spustili iniciativu za důkladné posouzení stavu stromů a kácení pozastavili.

Kiss the Ground

Řešení se nachází přímo pod našima nohama, zní podtitul dokumentárního filmu Kiss the Ground (s českým názvem Sklonit se k zemi), který měl premiéru před půlrokem na Netflixu. Diváky snímkem Joshe a Rebeccy Tickellových provází herec

Woody Harrelson, který v rozhovorech se zemědělci i odborníky na proudění vzduchu z NASA nachází řešení, jak zastavit klimatické změny a obnovit zničený ekosystém právě uzdravením půdy. Na dokument Kiss the Ground navazuje založení impaktivního investičního fondu Kiss the Ground, který pomáhá farmářům, chovatelům dobytka a zemědělcům přecházet z konvenčního hospodaření na ekologické. Od ledna je také k dispozici výukový film pro školy na celém světě zdarma.

Noc v teple

I letos měl velký úspěch projekt Nocleženska. Jde o poukaz v ceně 100 korun, který člověku bez domova umožní strávit noc v teple a bezpečí. Vedle noclehu jsou z peněz hrazeny další služby, jako strava, možnost osobní hygieny, zdravotní prohlídka a konzultace se sociálním pracovníkem, protože cílem Nocleženek je pomoci člověku vrátit se zpět do běžného soběstačného života. V průběhu letošní zimy zakoupili lidé přes platformu Darujme.cz rekordních 37 000 Nocleženek. Z poukazů zakoupených od 15. února budou hrazeny první chladné dny tohoto podzimu.

Kontrola lednice

Podle nejnovější studie OSN končí v odpadních koších až miliarda tun potravin ročně, přičemž nejvíc se jídlem plýtvá v domácnostech. Takové množství představuje 17 procent veškerých prodaných potravin. V celosvětovém průměru vyhodí jeden člen domácnosti 74 kg potravin ročně, v Česku je to průměrně 70 kg na osobu. Studie vychází z dat za rok 2019, kdy se sledovaly domácnosti, maloobchodní prodej a provoz restaurací, a to v 54 vyspělých a rozvojových zemích. Podle OSN přitom 700 milionů lidí na Zemi trpí hladu a tři miliardy lidí mají ztížený přístup ke zdravým potravinám. Racionálnější zacházení s potravinami – pečlivější nakupování, efektivnější vaření a pravidelná kontrola lednice – patří mezi nejsnazší způsoby, jak ovlivnit životní prostředí.

Nadace Země

Před rokem na svém instagramovém účtu vyhlásil šéf Amazonu a nejbohatší člověk planety Jeff Bezos úmysl založit nadaci, již nazval Bezos Earth Fund. Do nadace,

kteří má řešit klimatické změny, se zavázal během deseti let převést 10 miliard dolarů na podporu vědců, aktivistů i NGO. Vloni v listopadu prostřednictvím grantů nadace vyplatil prvních 790 milionů dolarů 16 organizacím zabývajícím se životním prostředím, čímž se stal největším individuálním dárce loňského roku. Nyní Bezos ohlásil, že ke konci letošního roku sestoupí z pozice výkonného ředitele firmy, aby se mohl věnovat svým vášním, k nimž má boj za lepší životní prostředí patřit. Kritikové však vidí na filantropické činnosti Jeffa Bezose pár chyb – např. rozpor mezi Bezosovým angažmá v životním prostředí a mírou znečištění ovzduší jeho firmy Amazon, přílišnou blízkost pěti největších organizací, které získaly od nadace po 100 milionech dolarů (Environmental Defense Fund, The Nature Conservancy, World Wildlife Fund, World Resources Institute a Natural Resources Defense Council), k politikům ve Washingtonu i množství peněz, které Bezos do nadace věnoval, když jen za pár měsíců během pandemie zvýšil svůj majetek o zhruba 75 miliard dolarů.

O nejzdravější kombinaci byznysu a filantropie

Proč se hospodářům vyplatí zapisovat si počasí na počátku roku, jak funguje jeho rodinná nadace, co je to podnikání s pozitivním společenským dopadem a proč v něm kvalitní jídlo a zemědělská půda budí vášně, říká Martin Ducháček, manažer, podnikatel a velký průkopník impaktivního investování v Česku.

Text redakce UD / foto Archiv Martina Ducháčka

Když se dobře podíváte na hromadné fotografie zakladatelů startupů, které se zabývají životním prostředím, zdravou půdou, potravinami či šetrným zemědělstvím, patrně v druhé řadě bude stát jemně se usmívající muž. Martin Ducháček, v řadě případů hybatel celé věci. Vlastně těžko uvěřit, že jeden ze současných filantropů v oblasti ekologického zemědělství, potravin a sociálního podnikání u nás je relativně málo známý. Z investiční firmy RSJ přitom pocházejí nejznámější a nejvelkorysejší čeští filantropové jako Karel Janeček, Václav Dejčmar nebo předseda představenstva společnosti Libor Winkler.

Vystudovaný informatik z MFF UK Martin Ducháček vedl řadu let v RSJ vývoj algoritmických obchodních systémů a byl členem dozorčí rady v RSJ Securities. Poté se začal věnovat investování v oblasti ekologického zemědělství v RSJ Investments.

„Dělám přesně to, co jsem vždycky chtěl. Spojuji vše, co umím z byznysu, s filantropií,“ říká. Dlouhodobě podporuje projekty se společenským dopadem, jako např. Potravinová banka, Bezobalu, Skutečně zdravá škola, Kuchařky bez domova, Ashoka,

Sdružení Tereza. Je spolumajitelem sítě farmářských potravin Sklizeno, stál u startupu Freshbedýnky. Spoluvlastní síť restaurací Baroque a michelinskou restauraci Field.

Poslední dva roky se Martin Ducháček věnuje především impaktivnímu investování prostřednictvím prvního impaktivního investičního fondu v Česku Tilia Impact Ventures. „Vybírám si projekty, u kterých zůstávám dlouhodobě, aby to přinášelo smysl a klid mně i podpořeným neziskovkám a startupům. Jsou to lidé, v jejichž blízkosti chci být.“

Proč jste začal s filantropií?

Rozhodl jsem se coby manažer v RSJ. Dostal jsem se na pozici partnera a spolumajitele a ve chvíli, kdy se dostavily první finanční úspěchy, začali jsme se ženou přemýšlet, jak s penězi naložíme. Shodli jsme se, že část peněz chceme vracet zpátky společnosti filantropicky. Inspiraci jsem měl v rodině, moji rodiče i dědeček byli úspěšní podnikatelé a podporovali okolí, i když tenkrát se tomu neříkalo filantropie. Ovšem největším inspirátorem byl Libor Winkler. S ním jsem vedl první debaty o filantropii, on mě do ní uvedl a poradil řadu

kroků. Potkal jsem se i s tehdejšími řediteli Nadace Via Jiřím Bártou a rozhodl jsem se, že právě s takovými lidmi se chci setkávat. Zajímá mě, jaké mají hodnoty, co je pro ně důležité. Myslím si, že mi to pomohlo zvládnout úspěch v RSJ.

Jak?

Vracelo mě to zpátky do reálného světa, ve kterém žijí i lidé, kteří na tom nejsou dobře a hledají pomoc. Nezůstat v bublině úspěšné firmy je důležité. Začal jsem zjišťovat, že mi filantropie dává v životě velký smysl. Zjistil jsem také, že dělat filantropii skutečně dobře je časově hodně náročný koníček. Nikdy jsem totiž nechtěl jít cestou výhradního darování peněz. Byť to také děláme v případě solidních zavedených neziskových institucí jako Dobrý Anděl nebo Lékaři bez hranic. Doma jsme se také rozhodli založit rodinnou nadaci při Nadaci Via, která nám s filantropií velmi dobře a profesionálně pomáhá.

Jak vaše rodinná filantropická rada vypadá?

Darujeme na roční bázi. Sedneme si s ženou a dcerkami před Vánoce, mi v kuchyni ke stolu a začneme se

bavit o tom, jak vypadal uplynulý rok. Z Nadace Via dostaneme tipy a nápady, kam darovat, my s ženou si řekneme finanční rámec. Začneme si s dětmi číst v seznamu a pomalu proškrtnout. Letos jsme takto rozdělili milion korun mezi tři projekty. Každý jsme si vybrali svůj. Byl to projekt na podporu matek samoživitelů Fandi mámám, pak Nesehnutí, podporující demokracii ve východní Evropě, a dcerky se rozhodly každá darovat sedm dáreků pod stromček dětem v dětských domovech. Řídily se příběhy těch dětí, některé dárky byly drobnosti, ale byla tam i kytara nebo sušička. Když nám od těch dětí přišla poděkování, četli jsme si je společně. Mohu říct, že to bylo velmi silné. Chvil, kdy jasně cítíte, že darování má smysl, je v životě málo. To je také na filantropii úžasné, v řadě věcí v životě nemáte moc svobodnou volbu, ve filantropii ano.

V naší rodinné radě ale nepomáháme jen penězi. Například projektu Fandi mámám pomáhám se střednědobým finančním plánováním, což je častý problém neziskovek. Také se snažím poradit, jak dělat úspěšně fundraising, kam se obracet. Snažím se projekty přepnout z roviny reaktivní, tedy když někde seženu peníze, tak něco udělám, do aktivní, tedy kolik peněz potřebuji na to, co chci udělat. Ta změna je hned viditelná a velmi dobrá, lidé se zpravidla uvolní, jak z nich spadne onen existenční stres. Zmínil bych poučku, kterou mám také od Libora Winklera, totiž že každá zatačka se dá vybrat. I kdyby smykem, dá se vybrat.

Jakou nejdůležitější radu vám Libor Winkler dal?

Že filantropie se má dělat koncepčně a dlouhodobě. Když dávám příslib podpory, je to vždy na tři a až pět let. Je to proto, aby neziskovky mohly přemýšlet strategicky a vytvářet si dlouhodobější obchodní plán. Vždycky chci, aby jim naše peníze pomohly ke stabilitě a osamostatnění se. Filantropie tohoto typu opravdu vyžaduje hodně času. Po dohodě s Liborem jsme před sedmi lety

Martin Ducháček. Své zkušenosti z vysokého managementu vydává ve prospěch společensky prospěšných projektů.

založili Nadaci RSJ s jednou z podporovaných oblastí Zdravý životní styl a jídlo. Převodli jsme tam většinu mých tehdejších filantropických projektů a já se stal členem správní rady. Ovšem už dva roky v nejvyšším managementu RSJ nejsem, začal jsem se věnovat něčemu, co velmi dobře spojuje to, co jsem dělal v RSJ s filantropií, je to impaktivní investiční fond Tilia Impact Ventures.

Impaktivní investování je v posledních letech žhavý trend, můžete termín popsat?

Investujete do projektů, které mají pozitivní společenský dopad, typicky s ohledem na Cíle udržitelného rozvoje (SDG's). Jde stále o investice, ale pozitivní společenský dopad je na prvním místě, až na druhém finanční udržitelnost. Já tomu říkám nejzdravější kombinace investování

Co je impact investment?

Impaktivní neboli dopadové investování je investice do společnosti či fondu, kde finanční návratnost pro investora jde ruku v ruce s pozitivním dopadem na společnost. Martin Ducháček je investorem a investičním manažerem prvního impaktivního investičního fondu v Česku, který se zabývá budováním a podporou společensky či environmentálně prospěšných podniků, nazvaného Tilia Impact Ventures.

a filantropie, protože i ty nejlepší projekty přirozeně nabývají na finanční udržitelnosti, což v klasických neziskovkách bývá problém. Jako typický projekt bych uvedl naši investici do českého projektu Dot-Glasses, jehož cílem je dodávat levné kvalitní brýle v ceně do tří dolarů do rozvojového světa a řešit tak problém, který má dnes více než miliarda lidí na světě.

Aby filantropie člověku a jeho rodině dlouho vydržela, říká se, že vedle financí je zapotřebí mít k vybraným tématům skutečnou vášně. Které téma je to vaše?

Jsou to kvalitní potraviny, přístup k zdravému jídlu a péče o půdu, která pak kvalitní jídlo vydává. Je to pro mě i moji ženu důležité téma, které chceme předat dětem. Proto jsme začali podporovat řadu projektů, jež jsou nesmírně důležité, a přitom nemají na různých ustláno, typicky z důvodů nefungující nebo chybějící legislativy. Například Potravinová banka. Před pár lety stála před krachem. Během osmi let jsme ji provedli procesem očištění, nalezení zdrojů financování. Subjektu, který bez pomoci státu přeroděluje potraviny asi 260 neziskovkám, a přitom stál na pokraji kolapsu, jsme pomohli i lobbisticky, takže došlo k systémové změně. Je to nádherně fungující aparát, který zpracovává obrovské množství dobrých potravin, jež by jinak každý den skončily na skládce. Přitom jsou důležité pro desítky tisíc lidí na pokraji existenční nouze. Znevýhodnění občané, maminky samoživitelky, teď v krizi také důchodci... Darovali jsme Potravinové bance přes čtyři miliony korun. Dnes to považuji za jeden ze svých nejlepších filantropických počinů.

Zabýváte se potravinami od Freshbedýnek po michelinskou restauraci Field. Jaké hledisko je pro vás nejdůležitější?

Kvalita a ohleduplnost k přírodě. Férová cena potraviny, kterou nedotujete uměle, protože to je dlouhodobě neudržitelné. A neuhýbání z hodnot

Jeden z nejlepších filantropických počinů: Čtyři miliony korun Potravinové bance.

ani za těžkých podmínek, jako například v uplynulém roce. Vloni na jaře jsme s Petrem Vítkem, zakladatelem Impact Hubu, vymysleli pilotní roční akcelerační program Future of Food. Podařilo se nám objevit čtyřicet dobrých startupů zabývajících se zdravými a udržitelnými potravinami a z nich vybrat skvělou desítku. Letos to chceme opakovat. Ukazuje se, že se u nás už překvapivě hodně lidí zabývá potravinami jinak, existuje už spousta biofarem.

Překvapilo vás na péči o půdu něco?

Nekonečně věcí. Největší moment překvapení byl, jak strašně těžké to je. Také že praktická zkušenost je nepřenositelná, a když ji máte, je velmi drahá. Teoretické nastudování nestačí, vše závisí na výběru lidí, kteří to chtějí a umí dělat. Ze světa, který řídí racionální a předvídatelné počítače, se ocitáte ve hře s přírodou, která je složitá, ale úžasně zábavná. Naučil jsem se, jak funguje půda v průběhu roku. Četl jsem si v knihách, které si rodiny ekologických zemědělců a zahradníků vedou po generace. Je v nich zapsán začátek každého roku, jak se chovalo počasí a jaký typ roku se čeká. Současní majitelé to dělají stejně, sledují, jak začíná rok, listují v těch knihách a hledají ty nejpodobnější. Tak mohou předpovědět, čemu se ten rok bude nejvíce dařit, ta znalost se nedá koupit.

V jakém stavu nacházíte půdu, když ji kupujete?

Některá půda je velmi kvalitní, to když ji kupujete od někoho, kdo na ní rozumně hospodařil. Když ji

kupujete po velkopodnikatelích, je vyčerpaná, zdevastovaná, z černoze-mě jsou písky a trvá i pět a více let, než ji dáte zase do pořádku.

Založil jste projekt SoFarm. O co jde?

Jde o platformu na podporu farem, které dělají takzvané sociální zemědělství. Je to odnož ekologického zemědělství, které si ještě jako podnikatel ztížíte tím, že zaměstnáte znevýhodněné pracovníky, ať už zdravotně, duševně, nebo jinak společensky. Takže se na farmě zabýváte kromě ekologie i integrací těchto lidí, ovšem společenský dopad je obrovský. V západní Evropě je to téma, které má velkou podporu. V zemědělství můžete například integrovat děti z diagnostických ústavů. SoFarm je tedy projekt, který ve spolupráci s organizací Ashoka mapuje sociální farmy a pomáhá jim.

S čím například?

Právníčinou, online prezentací, obytem, budováním vzájemných kontaktů, HR. Spojili jsme se s lidmi, které téma sociálních farem zajímá a nabízejí své služby téměř zadarmo. Druhým krokem bych si přál, aby byla spolupráce s fondem Tilia Impact Ventures a možná někdy v budoucnu využití stejného modelu pro všechny sociální podniky v Česku, kterých jsou vyšší stovky. To už je ale větší projekt někdy v budoucnu. To je moje vášně. Kombinuju něco, co umím, s něčím, co má obrovský pozitivní dopad, a při tom se setkávám se skvělými lidmi. Zároveň je to celosvětově replikovatelné.

Vy sám s hlínou umíte?

Vyrostl jsem na vesnici na statku. Do osmnácti let jsem házel vidlemi hnůj, sušil seno a staral se o zvířata. Od prarodičů a rodičů vím, jak se tahá řepa, jak se seká srpem, aniž byste si usekla ruku. Jak se suší dostatek sena do seníku, aby bylo čím nakrmit zvířata. Na farmách trávím spoustu času, jezdím vyštípovat rajčata, měli jsme i praktický seminář stříhání ovocných stromů v sadu. ●

MEZI PŘÍBĚHY

JAKÝ BYL VÁŠ PRVNÍ FILANTROPICKÝ ZÁŽITEK V ŽIVOTĚ?

Když jsme někdy od roku 2013 diskutovali o možnosti „osvobodit půdu“ a v roce 2016 společně založili Nadaci Pro půdu. Miloslav Knízek nadaci věnoval přes 400 ha zemědělské půdy a finanční prostředky na její činnost. Zázrak.

PROČ JSTE SE ROZHODLA VĚNOVAT PÉČI O PŮDU?

Vede mě snaha porozumět roli člověka v krajině. Během práce v olomouckém Bioinstitutu jsem se intuitivně dostala k otázkám, proč se s půdou zachází tak, jak dnes vidíme. Biodynamické zemědělství, permakultura, šetrně hospodařící zemědělci, spolupráce s Budapešťským klubem a poté se společenstvím PILGRIM mě přivedly k vnímání světa a přírody nejen rozumem, protože „tak to nefunguje“, ale ke vnímání sebe jako součásti dění na nejrozličnějších úrovních od mikrosvěta (na příkladu vztahů v půdě a k půdě) po makrosvět (bytí člověka ve vesmíru).

CO PRO VÁS PŮDA PŘEDSTAVUJE?

Je pro mě jednou z forem bytí, které nám byly svěřeny do péče. Je to síť vztahů, díky níž máme potravu, vodu, klima, biodiverzitu, krásu. Taky je možné říct, že jsme půdou.

CO JE VAŠÍ NEJVĚTŠÍ INSPIRACÍ?

Jsou to mé prožitky vnímání přírody ať už o samotě, nebo ve společenství lidí, kteří to vnímají podobně.

JAK VÁS NAPADLO ZALOŽIT NADACI A ČÍM SE ZABÝVÁ?

K založení nadace nás přivedla myšlenka, jež je vlastní většině přírodních národů, a to že půda, voda a vzduch jsou dary, které nám byly svěřeny do péče a nemohou být předmětem obchodu, spekulací. Nadace se zabývá svěřováním půdy ekologicky

hospodařícím zemědělcům.

PROČ JE PRO VÁS PÉČE O PŮDU DŮLEŽITÁ?

Země je živoucí planeta a zemědělská půda je tenoučká vrstvička, která je součástí povrchu Země, na níž závisí přežití (nejen) člověka. V současné době je stav půdy katastrofální.

JAKÉ KROKY BY BYLY PODLE VÁS V PÉČI O PŮDU NEJEFEKTIVNĚJŠÍ?

V oblasti vzdělání informovat o tom, co pro nás půda znamená a co pro ni může každý z nás udělat. Samotným zemědělcům pak vytvářet možnosti vzdělávat se v oblasti šetrného hospodaření.

CO MŮŽE ZLEPŠIT NA SVÉM CHOVÁNÍ K PŮDĚ KAŽDÝ ČLOVĚK?

Zemědělec může šetrně hospodařit s ohledem na podporu života v půdě; vlastník se může rozhodnout, komu a za jakých podmínek půdu pronajme; každý z nás se může rozhodnout, od koho a jakou potravinu koupí, kde a jak byla vypěstována rostlina, případně chováno zvíře. Kde a jak byla vyrobena potravina.

KDYBYSTE MĚLA NEOMEZENĚ PROSTŘEDKŮ A ČASU, ČEMU BYSTE JE FILANTROPICKY VĚNOVALA?

Podporovala bych všechny formy vzdělávání, vyjádření vděčnosti, umění, oslav, které vedou k uvědomění si zázraku bytí člověka na Zemi, jež je součástí vesmíru. „Všechno je otázkou příběhu. V současných potížích se nacházíme dnes proto, že nemáme dobrý příběh. Jsme ve stadiu „mezi příběhy“. Starý příběh o tom, jak vznikl tento svět a jakou roli v něm hrajeme, už není funkční, a ten nový příběh jsme se dosud nenaučili.“ Thomas Berry, The New Story. ●

OTÁZEK

ALENA MALÍKOVÁ

Patří k zakladatelům Nadace Pro půdu, jež se zabývá osvětou, jak chránit půdu před degradací, a skupováním půdy, kterou svěřuje do péče ekologickým zemědělcům. Alena Malíková žije v Příboře a pracuje v olomouckém Bioinstitutu, o. p. s. Více nadacepropodu.cz.

Klima jsme my

Covid v roce 2020 vyčistil nebe od letadel. Byl to rok, kdy se světová ekonomika zazelenala. Filantropie ji následuje, protože environmentální už je dnes všechno. V tomto textu se proletíme nad moderní civilizací. Zachrání nás technologie? Koncept udržitelnosti? Miliardová dobročinnost? Kdepak, Země od nás chce jen maličkost. Probudit se.

Text: Lubomír Heger a Jan Müller

Byl Štědrý den roku 1968, když posádka Apolla 8 oslnil nečekaný výjev. „Wow, to je pěkný.“ „Co to je?“ „Východ Země!“ „Rychle, rychle, barevný film.“ „Mám to!“ Země si rukou mladých kosmonautů právě pořídila první selfie. Kolektivním vědomím lidstva to otřásl. Snímek byl krásný a znepokojivý zároveň. Sto procent života, o němž jsme kdy věděli, se zkoncentrovalo do modré kuličky, která dýchala v sevření nepřátelských živlů. Lidstvo nahlédlo křehkost své existence. Přišel změněný stav vědomí.

V následující dekádě se zrodilo ekologické hnutí. Ekonom jménem Kenneth Boulding prohlásil: „Pokud někdo zastává názor, že na omezené planetě lze provozovat neomezený růst, je šílenec, anebo ekonom.“ Koncem 60. let slavil Boulding úspěch se svou „etikou kosmické lodi“. Říká v ní, že planeta není nekonečná, všechnen odpad zůstává na palubě, představa o „rozptylu“ továrního kouře je iluze. Kdokoli něco vyrábí, měl by si klást otázku, jak výrobek likvidovat.

AKCELERACE

Dnes to působí zvláštně, protože hned po tomto kolektivním probuzení přišla éra ještě většího plýtvání. Od počátku 70. let se počet lidí na Zemi zdvojnásobil. Objem zkonzumovaného jídla se ztrojnásobil. Spalujeme čtyřnásobné množství fosilních

paliv. Od počátku průmyslové revoluce do roku 1971 vzrostl objem emisí CO₂ v atmosféře o 50 ppm (částic na milion). Za posledních 50 let se zvýšil rovnou o stovku.

Do konce 60. let lidé považovali plastové nádoby za zboží dlouhodobé spotřeby a schovávali si je na opakované použití. Dnes plastový obal považujeme za jednorázový produkt a bez uzardění ho vyhodíme do koše.

Řítíme se do katastrofy a už to ani před sebou neskrýváme. Kdybychom se však chtěli zachránit, kterou zátěž bychom měli vyhodit z balonu jako první? Jaký největší příspěvek můžeme vykonat, aby se matka Země z našeho plenění začala vzpamatovávat?

Například můžeme přestat jíst maso. Za posledních 50 let se spotřeba masa celosvětově zčtyřnásobila. Číňanům, kdysi skromným jedlíkům rýže a zeleniny, se dokonce zpatnáctinásobila. A ještě pořád jsme na polovině konzumace průměrného Američana, který sní 200 kilogramů masa ročně. Celková váha (suché masy) všech domestikovaných zvířat činí 300 milionů tun, zatímco divoce žijící obratlovci váží jen 10 milionů tun. Přes 90 procent obratlovců chováme pro své žaludky – na pastvinách, v kravínech, vepřínkách a v klecových chovech. Na to je však planeta malá. Vypěstování gramu proteinu z hovězího si žádá metr čtvereční půdy, gram proteinu z obilí jen 0,04 m² a rýže 0,02 m². Stejná

plocha půdy uživí čtrnáctkrát více vepřanů než jedlíků masa. Jen letos sníme 300 milionů krav, 500 milionů koz, 600 milionů ovcí, 700 milionů krocanů, 1,5 miliardy prasat a 70 miliard kurů. Chováme je přitom za podmínek, které bychom sami sotva vydrželi.

„Nic nezvýší šance na přežití planety více než vegetariánství,“ řekl na konci života Albert Einstein. Pokud nezvládneme přímo vegetariánství, měli bychom zkusit alespoň „veganish food“, totiž konzumaci masa jen občas. Neexistuje totiž větší individuální příspěvek k udržitelnosti života než udělat si pořádek na vlastním talíři.

VELKÝ SHIFT

Zásadním problémem našeho vztahu k planetě není ani tak antropocén (člověk je spolutvůrcem klimatu), jako antropocentrismus (všechno se poměřuje jen vůči člověku). Bible výslovně praví: Bůh stvořil člověka k obrazu svému – a všechno ostatní pro něj, dodáváme k tomu.

Dokážeme z nějaké přírodniny něco vyrobit? Pak je to užitečná surovina. Ostatní horniny nemají význam. Dá se to vyrobit levně v Asii? Potom se to vyplatí dovážet. Navštívil jsem už dost míst na zeměkouli? Zůstanou letenky levné? Nezdrazí ropa a elektřina? Tento způsob uvažování se zdál až do loňského roku legitimní. Ale něco se začalo měnit.

Odehrává se jakýsi „green shift“ – změna paradigmatu. Školáci demonstrují za přírodu, velké banky a investiční fondy vyhlásují, že budou investovat už jen do zelených technologií, největší firmy v Silicon Valley jsou i největšími investory do ekologických projektů, covid nás učí přehodnocovat nároky na dovolenou a utrácení.

Začínáme přemýšlet: Musím někam letět? Je něco dobré nikoli pro nás, nýbrž PRO PLANETU? To je docela nový přístup. Je v rozporu s neoliberalním pojetím světa, jež půdu a život v oceánu prohlašuje za surovinu, která má hodnotu jen tehdy, když ji lze využít pro tvorbu zisku. Mladí ekologové, které předloni probudil nářek Greta Thunbergové, už vnímají přírodu jako něco, co má hodnotu samo o sobě, bez ohledu na potřeby člověka. Smyslem života je život sám. Takto pojal antropolog John Seed také svou knihu Myslet jako hora, která je jedním ze základních děl hlubinné ekologie. Ta nezkoumá užitečnost přírody, nýbrž naše pravdomí.

Vědomí nemáme jenom my, lidé. Jaké pozdvižení vyvolala kosatka dravá u břehů Kanady, již v červenci 2018 zemřelo mládě a ona ho ještě tři

týdny vláčela s sebou. „Velryby teskní jako my“, hlásaly tehdy překvapeně novinové titulky. Ovšem že teskní, ovšem že zvířata prožívají. Jen se na to oficiálně zapomnělo.

A co rostliny? Stromy a houby udržují pod zemí neviditelný svět „hyf“, jakýchsi jemných potrubí. Houba skrze hyfy dostává od stromů sacharidy, produkty fotosyntézy, k nimž se neumí jinak dostat. Stromům posílá na oplátku fosfor a dusík, živiny, které si houba umí vzít z půdy pomocí enzymů, ale strom to nedokáže. Stromy skrze médium hyf posílají živiny jiným stromům – zcela nezištně, aby les zůstal zdravý. Kniha Myslet jako hora říká, že pravdomí všeho bytí je základní skutečností světa.

VŠECHNO ZAČALO KLIMATEM

Nebýt toho, že klimatické změny pocítila na vlastní kůži podstatná část lidstva, žádný Green Shift by se nyní neodehrával. Klima je živé a my jsme součástí tohoto života. Každé naše malé rozhodnutí, jestli si koupíme pstruha domácího, nebo tuňáka dovezeného přes půl zeměkoule, má měřitelný vliv na to, jakou rychlostí bude

tát arktický ledový příkrov příští rok. Zrušením dovolené v Thajsku ušetříme dvě tuny CO₂. Když odstavíme automobil, ušetříme ročně totéž. Když si instalujeme na střechu fotovoltaický panel, vysíláme signál uhelným elektrárnám, že se bez nich brzy obejdeme. Když přestaneme kupovat maso od velkých výrobců, velkochovy pochopí, že s jejich praxí nesouhlasíme.

Klima je systém zpětných vazeb, každá molekula CO₂ zahřívá atmosféru. Je zcela prokázáno, že lidská aktivita přispívá k růstu CO₂, jen se ještě neví, jak moc. Poslední údaje jsou bohužel čím dál pesimističtější.

Ve většině lidských dovedností nás brzy překoná umělá inteligence. O budoucnosti člověka však nerozhoduje, zda bude chytrější, rychlejší, výkonnější, úspěšnější. Jde jen o to, zda budeme lidštější. Skromnější, menší, spokojenější. Zda začneme chápat, že všechno, co děláme – jak bydlíme, jak jíme, jak nakupujeme, kde pracujeme, koho volíme –, ovlivňuje život kolem nás. A že tento život je tvůrcem klimatu, příčinou toho, zda půda bude živá, nebo mrtvá, zda teplota dál poroste a zda covid bude jen první z pohrom, na které jsme si zadělali svým chováním k ostatním živým tvorům. ●

UMĚNÍ DAROVAT THE ART OF GIVING

Vychází díky podpoře Ivany a Tomáše Janečkových, Martina Kulíka, Lenky a Roberta Schönfeldových a dalších

Redakční rada: Dáša Goldmannová, Ivana Janečková, Lenka Schönfeldová, Mikoláš Orlický, Marek Šálek, Zdeněk Mihalco, Nora Grundová

• **Externí spolupráce:** Lubomír Heger a Jan Müller

• **Ilustrace:** Eva Chmelová • **Produkce:** Kateřina Mlynářová

www.nadacevia.cz/umenidarovat